

ARTSEN ZONDER GRENZEN

20 december

Inleiding

Artsen zonder Grenzen is één van de meest aansprekende hulporganisaties van de laatste jaren. Vanaf de oprichting op 20 december 1984 tot nu toe is de organisatie steeds weer in het nieuws geweest. Het twintigjarig bestaan in 2004 van de organisatie is voor ons aanleiding om er een lesbrief aan te besteden.

Doelgroep

Leerlingen van groep 7 en 8 van het basisonderwijs (10-12) jaar

Doelstellingen

- De leerling is op de hoogte van het bestaan van de organisatie Artsen zonder Grenzen en kent belangrijkste werkterreinen
- De leerling weet wat basisgezondheidszorg en noodhulp inhouden
- De leerling weet onder welke moeilijke omstandigheden een organisatie als AzG moet werken

Vakken en kerndoelen

Oriëntatie op Mens en Wereld

Geschiedenis

Domein D Historisch besef

12 Leerlingen kunnen historische bronnen raadplegen. Bij deze bronnen gaat het in elk geval om:

- 'Verhalen van mensen die het hebben meegemaakt'
- teksten en illustraties

Illustraties

CMO en zijn licentiegevers; Artsen zonder Grenzen/MSF; Raghu Rai, Liz Gilbert en Rick Maiman namens de David en Lucile Packard Foundation; Arjan van de Merwe/Population Concern.

W

werkbladen

Biafra en het ontstaan van Artsen zonder Grenzen

Nigeria is aan het begin van de jaren zestig een land met veel verschillende bevolkingsgroepen. Er is veel onenigheid tussen de verschillende groepen, onder meer tussen de Hausa in het noorden van het land en de Igbo. In 1966 komt het tot een golf van geweld als Hausa's leden van de Igbo aanvallen. Veel Igbo's komen daarbij om het leven. Ongeveer een miljoen Igbo's slaan op de vlucht. Het gevolg is dat het oosten van Nigeria zich in 1967 onafhankelijk verklaart van de rest van het land. De nieuwe staat noemt zich Biafra. Hier wonen de meeste Igbo's. De centrale regering van Nigeria is het met deze onafhankelijkheid niet eens en tussen 1967 en 1970 woedt er een burgeroorlog in het gebied. Het is een van de eerste burgeroorlogen die dankzij de televisie de mensen in het westen bereiken.

In 1970 geeft de regering van Biafra de strijd op. De nasleep van de oorlog is verschrikkelijk. Het Nigeriaanse leger trekt plunderend en moordend door het verslagen Biafra. De wanhopige bevolking krijgt vrijwel geen hulp van buitenaf. Alleen het Rode Kruis is aanwezig. Maar zij trekken zich in 1971 terug, omdat de Nigeriaanse overheid hen geen toestemming meer geeft de bevolking te helpen. Het Rode Kruis werkt namelijk nooit ergens zonder toestemming van de regering.

Twee Franse artsen van het Rode Kruis leggen zich hier niet bij neer: Bernard Kouchner en Max Reclamier. Zij vinden dat slachtoffers van oorlogen altijd recht op hulp hebben. Terug in Frankrijk richten zij een nieuwe organisatie op. Deze organisatie wil wereldwijd hulp bieden aan mensen in nood, ook als de plaatselijke overheid geen toestemming geeft. De naam van de nieuwe organisatie wordt *Médecins sans Frontières* of in het Nederlands *Artsen zonder Grenzen*.

1. Eén van de regels van het Rode Kruis is dat zij alleen in een gebied actief zijn wanneer zij toestemming hebben van de autoriteiten. Waarom zou dat zijn?
2. Waarom heet *Artsen zonder Grenzen* eigenlijk *Artsen zonder Grenzen*?

Het werk van *Medecins sans Frontières* trekt ook in Nederland de aandacht. In 1984 leidt dat er toe dat Roelf Padt en Jacques de Milliano een Nederlandse afdeling oprichten. Ook zij vinden dat altijd en overal hulp geboden moest worden, ook als de plaatselijke overheid daar niet mee instemt. De eerste arts die als vrijwilliger uitgezonden wordt, is Koos Rietkerk. Hij gaat naar Tsjaad. In 1985 zet *Artsen zonder Grenzen* in Soedan het eerste echte project op. Soedan blijft een belangrijk doel voor de organisatie. In een kranteninterview uit 1992 zegt Jacques de Milliano:

"Ik ben net terug uit Soedan. Daar heb ik vluchtelingenkampen bij Khartoem bezocht. Een kwart miljoen mensen zit daar samengepakt, gevlucht voor de burgeroorlog in het zuiden. De Soedanese regering wil hen dwingen te verhuizen naar kampen middenin de woestijn en wij moeten daar gezondheidsposten opzetten. Ik weet het nog niet – het lijkt net iets te veel op meebouwen aan een concentratiekamp ik heb een rapport geschreven voor de Verenigde Naties en het Europeparlement. De internationale gemeenschap moet iets doen!"

3. *Artsen zonder Grenzen* is onpartijdig en kiest er bewust voor bij conflicten altijd te werken aan beide kanten van de strijd. Wat was de moeilijkheid bij de hulp het opzetten van vluchtelingenkampen in Soedan?

Wat doet Artsen zonder Grenzen?

Artsen zonder Grenzen (AzG) heeft als eerste taak noodhulp te verlenen aan mensen in conflicten en aan mensen die het slachtoffer zijn van rampen. Vooral de mensen die het meest lijden onder de gebeurtenissen moeten de meeste hulp krijgen. Hoewel noodhulp belangrijk is, doet Artsen zonder Grenzen veel meer. De organisatie richt zich op de volgende deelgebieden:

- a) Basisgezondheidszorg
- b) Voedselprogramma's
- c) Zorg voor moeder en kind
- d) Training van lokaal personeel
- e) Verdeling medicijnen en hulpgoederen
- f) Herstel van medische voorzieningen
- g) Noodchirurgie
- h) Onderzoek
- i) Het opstellen van noodplannen

1. Leg in je eigen woorden uit wat er onder 'noodhulp' wordt verstaan.
2. Kun je nog een organisatie noemen die voor noodhulp zorgt?

a) Basisgezondheidszorg

Als AzG ergens de basisgezondheidszorg wil opzetten, betekent dat dat zij er naar streeft dat er in een gebied voldoende personeel is, dat er medicijnen zijn en dat het noodzakelijke medische materiaal aanwezig is. Ook hoort bij basisgezondheidszorg een schone omgeving met schoon drinkwater, net als inentingen tegen besmettelijke ziekten. Als het nodig is legt Artsen zonder Grenzen watertanks aan of laat de organisatie waterputten in de grond slaan. Voorlichting over gezondheid en over hoe je schoon kunt blijven horen daarbij.

Een speciaal project van Artsen zonder Grenzen is gericht op het voorkomen en bestrijden van de ziekte aids. Vooral in Afrika dreigen erg veel mensen om te komen als gevolg van deze ziekte. Artsen zonder Grenzen verstrekt op een paar plaatsen medicijnen. Met behulp van een speciale behandeling probeert Artsen zonder Grenzen de besmetting van ongeboren kinderen (via hun met aids besmette moeders) te voorkomen. Voorlichting over aids ziet Artsen

zonder Grenzen als één van de grootste uitdagingen. Veel mensen weten weinig over de ziekte en zijn daardoor niet in staat de juiste beslissingen te nemen.

3. Welke kenmerken van 'basisgezondheidszorg' kun je uit bovenstaande tekst halen?
4. Waarom is het van belang dat er schoon drinkwater is?

b) Voedselprogramma's

Vluchtelingen hebben vaak gebrek aan voedsel. Ze komen bijna altijd terecht in gebieden waar weinig te eten is. Zwaar ondervoede kinderen, maar ook volwassenen met een ernstig voedselgebrek, krijgen onder toezicht voedsel toegediend op speciale plaatsen. Artsen zonder Grenzen noemt dat therapeutische voedingscentra. Voor mensen die er minder erg aan toe zijn zet de organisatie een centrum voor aanvullende voeding op.

c) Zorg voor moeder en kind

Bij rampen en in oorlogssituaties zijn moeders en kinderen extra kwetsbaar. Artsen zonder Grenzen heeft voor deze groep daarom speciale programma's opgezet. Vrouwen krijgen voorlichting over de zorg voor kinderen. Maar ook inentingen tegen ziekten en het geven van informatie over geboorteregeling horen daarbij.

5. Hoe komt het dat moeders en kinderen extra kwetsbaar zijn in noodsituaties?

d) Training van lokaal personeel

Veel aandacht van Artsen zonder Grenzen gaat uit naar de training van lokaal personeel. Zij moeten het werk overnemen als de vrijwilligers van Artsen zonder Grenzen vertrokken zijn. Als de opleiding van het lokale personeel verouderd is of als die niet is toegespitst op noodsituaties zorgt Artsen zonder Grenzen voor aanvullende opleidingen.

e) Verdeling van medicijnen en hulpgoederen

Het opzetten van een vluchtelingenkamp lijkt misschien eenvoudig, maar het vraagt heel wat aan organisatie om tenten, dekens, medicijnen, babyvoeding, watertanks en medisch materiaal in de juiste hoeveelheden op de juiste plek te krijgen. Deze voor de hulp noodzakelijke zaken moeten vaak van ver ingevlogen worden. De gebieden waar de conflicten plaatsvinden, zijn vaak geïsoleerd, onherbergzaam en gewelddadig. Vaak moeten de hulpgoederen onder hevig geweervuur naar de plaats van bestemming vervoerd worden.

f) Herstel van medische voorzieningen

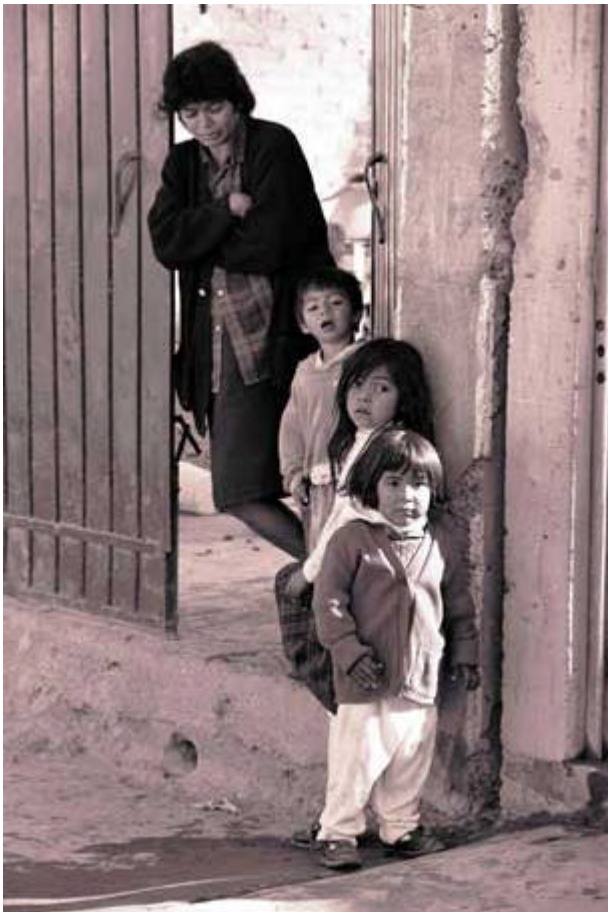
Medische voorzieningen zijn ziekenhuizen of andere gebouwen waar gezondheidszorg voor de lokale bevolking verzorgd wordt. Tijdens een gewelddadig conflict schieten de vechtende partijen de ziekenhuizen vaak kapot. Artsen zonder Grenzen zorgt ervoor dat die gebouwen weer in zodanige staat komen dat ze weer te gebruiken zijn. Want zonder ziekenhuizen zijn operaties of andere medische handelingen niet meer mogelijk.

g) Noodchirurgie

Als er ergens een conflict is, stelt Artsen zonder Grenzen soms binnen een paar uur een team samen van chirurgisch personeel. Zij voeren onder moeilijke omstandigheden operaties uit. Ook trainen zij lokaal personeel in het uitvoeren van operaties.

6. Wat is het verschil tussen noodchirurgie en 'gewone' chirurgie?

h) Onderzoek

Voor het werk van Artsen zonder Grenzen is het van belang dat de organisatie weet hoe de situatie in het rampgebied is. Hoeveel voedsel is er voor hoeveel mensen? Tegen welke ziekten zijn de mensen ingeënt en tegen welke niet? Voor een ziekte als aids moet de plaatselijke situatie zeer nauwkeurig in kaart gebracht worden. Onderzoek wordt vooral gedaan door mensen die verstand hebben van de verspreiding van ziekten, maar ook door mensen die onderzoeken hoe mensen in een bepaald gebied leven en hoe zij met elkaar omgaan. Want om te helpen, moet je weten hoe je de mensen moet benaderen.

i) Het opstellen van noodplannen

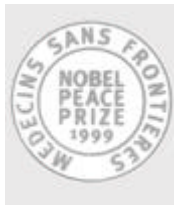
Een van de manieren om een ramp zo snel en zo goed mogelijk te bestrijden is het opstellen van een noodplan. Als in een bepaald gebied dan een ramp gebeurt of een conflict uit de hand loopt, weet je al ongeveer wat je moet doen. Één onderdeel daarvan is het bijhouden van de ontwikkelingen van de gezondheidssituatie in een gebied,

maar ook het aanleggen van noodvoorraden en het hebben van een rampenplan voor een bepaald gebied.

7. In onderdeel e) is aangegeven waarom het zo moeilijk is de mensen te bereiken die dat het hardst nodig hebben. Welke factoren komen er nog bij?

Twintig jaar Artsen zonder Grenzen

In twintig jaar tijd is Artsen zonder Grenzen uitgegroeid van een klein clubje vrijwilligers naar een organisatie die jaarlijks zeshonderd mensen over de hele wereld uitzendt. Een organisatie die in die tijd zoveel aanzien verwerft dat zij in 1999 de Nobelprijs voor de Vrede ontvangt. Die prijs is niet alleen voor het medische werk, maar ook omdat Artsen zonder Grenzen opkomt voor mensen in nood. Het geld van de prijs heeft Artsen zonder Grenzen besteed aan een fonds voor onderzoek naar medicijnen voor verwaarloosde ziekten.

De eerste keer dat Artsen zonder Grenzen op een grote schaal aandacht voor een noodsituatie weet te wekken, is als de Irakese dictator Saddam Hoessein met gifgas het stadje Halabja uitmoordt. Jacques de Milliano reist als eerste met een helikopter van de Iranese luchtmacht naar Halabja. Hij maakt op een persconferentie in Teheran bekend wat Saddam de Koerdische bevolking aangedaan heeft.

De Koerden bleven voor Artsen zonder Grenzen een bevolkingsgroep die speciale aandacht krijgt. Als de Koerden in 1991 massaal voor Saddam Hoessein naar Turkije vluchten, zendt de organisatie 95 mensen, 13 vliegtuigen en 250 ton hulpgoederen naar het gebied. Het is het grootste hulpprogramma tot dan toe.

1. Jacques de Milliano accepteert de hulp van de regering van Iran, die op dat moment in oorlog is met Irak. Je zou kunnen zeggen dat Iran misbruik van Jacques de Milliano maakt. Waarom zou hij dat hebben laten gebeuren?

Ook Artsen zonder Grenzen moet wel eens opgeven. In 2004 komen bij een aanslag van de Taliban in Afghanistan vijf medewerkers om het leven. Een Belgische man, een Noorse vrouw, twee Afghaanse medewerkers en een Nederlander sterven als een kogelregen hun auto doorzeeft.

Na de aanslag pakt de regering van Afghanistan de daders niet op, ook al weet ze wie ze zijn.

De Taliban dreigen de organisatie met nog meer aanslagen. Artsen zonder Grenzen besluit dat onder deze omstandigheden werken niet meer mogelijk is en trekt zich terug.

2. Welke argumenten vóór en welke argumenten tégen de beslissing van AzG om zich terug te trekken kun je bedenken? Ben je het eens met die beslissing?

Onlangs kwam Artsen zonder Grenzen weer in het nieuws na de bevrijding van de ontvoerde Nederlandse arts Arjan Erkel. Hij werkte in Dagestan bij de opvang van vluchtelingen uit het aangrenzende Tsjetsjenië. In Tsjetsjenië vechten Rusland en de Tsjetsjenen een bittere strijd uit om wie het daar voor het zeggen heeft. Er bestaat het vermoeden dat de Russische geheime dienst Arjan ontvoerde. Vanuit de hele wereld werd druk uitgeoefend op de Russische regering om zich actief in te zetten voor de bevrijding van Arjan. Uiteindelijk kwam Arjan Erkel vrij na een actie van de Russische politie. Hij heeft anderhalf jaar gevangen gezeten.

Deze laatste twee gebeurtenissen hebben voor een schok gezorgd bij de organisatie. Toch lijkt het er op dat Artsen zonder Grenzen gewoon door zal gaan met het verlenen van hulp waar dat nodig is.

Arjan, our colleague and friend, abducted 4 months ago

Arjan Erkel was kidnapped on 12 August 2002 while volunteering on a Medecins Sans Frontieres medical aid program in Daghestan, a republic of the Russian Federation.

We, at MSF, remain extremely concerned about Arjan's fate and reiterate our demand for his immediate release.

We are collecting messages of support for Arjan's release.
Send yours to: supportarjan@geneva.msf.org
Support Arjan:

For more information: www.msf.org

De online petitie die een jaar lang op de website van Artsen Zonder Grenzen ondertekend kon worden. In de petitie werd voor zijn vrijlating opgeroepen.

3. Artsen zonder Grenzen bestaat nog altijd uit vrijwilligers. Medewerkers krijgen het eerste jaar dat zij voor de organisatie werken alleen een onkostenvergoeding. Wat is daarvan het voordeel?
4. Voor de vrijlating van Arjan Erkel moest losgeld betaald worden. De Nederlandse regering schoot dat Artsen zonder Grenzen voor. Nu wil arts zonder Grenzen dat geld niet terugbetalen en de organisatie ontkent zelfs dat zij eens beloofd hebben dat zij het terug zouden betalen. Waarom zou Artsen zonder Grenzen zo moeilijk doen over dat terugbetalen?

H

Handleiding

Biafra en het ontstaan van Artsen zonder Grenzen

In dit eerste werkblad laten we leerlingen zien hoe gebeurtenissen in het wereldnieuws mensen er toe kunnen aanzetten iets aan die gebeurtenissen te doen.

1. De veiligheid van de medewerkers loopt anders gevaar.
2. 'Grenzen' is tweeledig op te vatten: Artsen zonder Grenzen houdt geen rekening met de grenzen die om landen liggen, maar geeft hulp aan iedereen. Daarbij laten ze zich door anderen niet begrenzen in de hulp die ze willen geven.
3. Artsen zonder Grenzen wilde hulp geven aan de vluchtelingen. Maar de regering van Soedan is een partij in het conflict. Door de vluchtelingen te helpen zoals de regering dat wilde, zou Artsen zonder Grenzen de regering van Soedan helpen in zijn strijd tegen de bevolking.

Wat doet Artsen zonder Grenzen

Uit dit onderdeel kunnen de leerlingen opmaken hoe gecompliceerd en omvangrijk het werk van Artsen zonder Grenzen is.

1. Noodhulp: hulp die in een noodsituatie gegeven wordt (bij een ramp of oorlog bijvoorbeeld). Kenmerken van noodhulp zijn dat de hulp op korte termijn gegeven moet worden omdat er veel mensenlevens op het spel staan, dat de hulp daardoor niet van tevoren gepland kan worden en dat het gaat om de eerste levensbehoeften (korte termijn) en niet om ontwikkeling (langere termijn).
2. Het Rode Kruis.
3. Basisgezondheidszorg: voldoende medisch geschoold personeel, voldoende medicijnen en medisch materiaal aanwezig, aanwezigheid voldoende schoon drinkwater, mogelijkheid tot inenten tegen besmettelijke ziekten; goede voorlichting over de hiervoor genoemde zaken.
4. Met schoon drinkwater neemt de kans op (de verspreiding van) ziekten af.
5. Kinderen kunnen nog niet voor zichzelf zorgen; in veel culturen is de kindercare de eerste taak van de moeders. In noodsituaties hebben ze dubbel zo zware taak: niet alleen voor zichzelf zorgen maar ook voor hun kinderen. In oorlogssituaties zijn het vaak de mannen die vechten en vrouwen en kinderen die het risico lopen om aangevallen te worden door plunderende soldaten.
6. Noodchirurgie vindt plaats in noodsituaties, doorgaans zonder goede voorzieningen en met minimale middelen. Bij gewone chirurgie zijn de randvoorwaarden doorgaans beter geregeld.
7. Te denken valt aan taalproblemen, wantrouwen tegen buitenstaanders e.d.

Twintig jaar Artsen zonder Grenzen

Dit onderdeel belicht een aantal opvallende gebeurtenissen waarmee Artsen zonder Grenzen in het nieuws is gekomen.

1. Voor de Milliano was de gifgasaanval van Saddam zo erg dat in zijn ogen alles geoorloofd was om er de aandacht op te vestigen.
2. Voor: er zijn doelbewust aanslagen gepleegd op de medewerkers van AzG met het dreigement dat er nog meer aanslagen zullen volgen;
Tegen: AzG werkt altijd zonder toestemming van een van de partijen, ze laat de mensen in de steek die de hulp hard nodig hebben.
De meningen van de klas kunnen in een groeps gesprek gepeild worden.

3. Als medewerkers alleen een onkostenvergoeding krijgen is dat goedkoper. Na een jaar krijgen de vrijwilligers overigens een bescheiden salaris. Er is ook een nadeel, werknemers die weinig betaald krijgen gaan na verloop van tijd misschien klagen.
4. Het gevaar is niet denkbeeldig dat als Artsen zonder Grenzen betaalt medewerkers vervolgens wereldwijd het gevaar lopen ontvoerd te worden voor losgeld. Ontvoerders weten dan dat er een redelijke kans is dat zij met hun actie succes zullen hebben.

Meer informatie op internet:

<http://www.artsenzondergrenzen.nl>
Website van Artsen zonder Grenzen

<http://www.msf.org>
Website van de internationale tak

<http://www.spreekbeurten.info/azg.html>
Spreekbeurt over Artsen zonder grenzen